

12. Олійник І.Я. Промислові плантації модрина японської // Лісовий і мисливський журн. – 1995. – № 1. – С. 20-21.
13. Олейник И.Я. Повышение качественных показателей древесины дугласии зеленой и лиственницы японской / И.Я. Олейник, И.М. Шляхта // Сб.: Лесн. хоз-во, лесн., бум. и деревооб. пром-сть. – К. : Будівельник, 1982. – Вып. 13. – С. 39-42.
14. Пешко В.С. Лиственница в культурах западных областей Украинской ССР : автореф. дисс. на соискание научн. степени канд. с.-х. наук / Харьков. с.-х. ин-т. – Харьков, 1965. – 24 с.
15. Смаглюк К.К. Інтродуковані хвойні лісоутворювачі. – Ужгород : Карпати, 1976. – 94 с.
16. Яцик Р.М. Досвід інтродукції цінних деревних порід / Р.М. Яцик, Р.І. Бродович // Лісовий журн. – 1995. – № 2. – С. 12-13.
17. Paques L.E. Performance of vegetatively propagated *Larix decidua*, *L.kaempferi*, and *L. laricina* hybrids // Ann. Sci. Forest. – 1992. – № 1. – P. 63-74.
18. Schober R. Zur Ertragsleistung der Japanlärche // Allg. Forstz. – 1987. – № 26. – S. 676-677.
19. Zimmermann H. Die Japanlärche in Hessen // Allg. Forstz. – 1987. – № 26. – S. 667-669.

УДК 630.6; 232

Доц. С.В. Rogovsky, канд. с.-г. наук – Білоцерківський
державний аграрний університет

ЗАЛІСНЕННЯ МАЛОПРОДУКТИВНИХ ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ

Розглянуто проблеми використання малопродуктивних земель, виведених із сільськогосподарського обігу. Пропонуємо здійснити їх заліснення, вказуємо перспективні шляхи і напрями лісокультурних робіт на цих землях.

Assoc. prof. S.V Rogovsky – Bila Thserkov state agrarian university

Afforestation of underproductive earths of agrarian of setting: problems and prospects

The problems of the use of underproductive earths of shown are examined out of agricultural turn. It is suggested to carry out them, afforestation perspective ways and directions of afforestation of these earths are indicated.

В аграрному секторі України склалась ситуація, коли за різними оцінками від 10 до 15 млн га землі впродовж останніх років не обробляється. Значна частка цих земель була вперше невинновдано розорана в роки радянської влади, що сприяло їх ерозії та зниженню показників родючості. Питання раціонального використання цієї землі є національною проблемою, яка на сьогодні не знаходить практичного вирішення. У деяких регіонах (Полісся, Карпати, Галичина, Донецький степ) не обробляються 50, а іноді й більше відсотків орної землі. Відсутність органічних, високі ціни на мінеральні добрива, постійне зростання вартості паливо-мастильних матеріалів та техніки і запасних частин, відсутність реального власника та достатніх обігових коштів стали головною причиною того, що на низькопродуктивних землях сільськогосподарське виробництво виявилось нерентабельним. Хижацька, неконтрольована експлуатація земельних ресурсів орендарями, які, не дотримуючись сівозміни, з року в рік вирощують соняшник, ріпак та інші культури, виснажують землю і катастрофічно знижують її родючість в Україні, стало буденним явищем. Відомо, що найбільш продуктивними є лісові біоценози, і створення лісових насаджень, принаймні на третині всіх земель, виведених із сільсько-

господарського обігу, є оптимальним рішенням, яке дало б у перспективі максимальний економічний ефект і істотно поліпшило б екологічну ситуацію в державі [1]. Те, що подібний шлях вирішення проблеми є оптимальним, розуміють не лише науковці, а й працівники лісового та сільського господарства. Однак реальна загальнодержавна програма заліснення малопродуктивних сільгоспугідь відсутня. Причин виникнення такої ситуації декілька.

По-перше, у державі, як і у більшості регіонів, немає єдиного реєстру власників земель сільськогосподарського призначення та відповідних карт і планів земельних ділянок, прив'язаних до наявних державних геодезичних знаків. Немає чіткої картини, яка частка землі використовується у сільському господарстві, а яка лише вважається сільськогосподарською.

По-друге, при розпаюванні сільськогосподарських земель у ряді регіонів були розпайовані і відповідно передані приватним власникам малопродуктивні землі на схилах, біля ярів, на берегах водойм, які необхідно було б завчасно вивести з сільськогосподарського обігу та передати під заліснення. Нерідко поділ наділів відбувався вздовж схилів, що ще більше посилює ерозійні процеси. Здебільшого власники паїв або їхні нащадки, особливо у східних і центральних областях, гадки не мають, де знаходиться земельна ділянка, що закріплена за ними державним актом.

По-третє, до цього часу не проведена кадастрова оцінка земель, яка давала б уявлення про потенціальну родючість земельних ділянок, їх ерозійну безпечність і слугила б основою для прийняття рішення щодо їх подальшої експлуатації.

По-четверте, досі не розроблений чіткий механізм та не визначені об'єктивні критерії для переведення низькопродуктивних ерозійно небезпечних земель із сільськогосподарських у землі, що підлягають залісненню.

По-п'яте, на місцях досі не визначено служби, які повинні опікуватися створенням лісонасаджень на малопродуктивних землях та доглядом за ними, не визначено джерела фінансування лісомеліоративних та лісгосподарських робіт як у місцевих, так і в загальнодержавному бюджетах.

По-шосте, немає чітких науково-обґрунтованих рекомендацій щодо створення лісових насаджень на малопродуктивних еродованих землях різних регіонів України, які враховували б практичний досвід набутий у різних регіонах за останні 50-80 років.

По-сьоме, існуюча мережа лісокультурних і лісомеліоративних розсадників на сьогодні не в змозі забезпечити достатню кількість якісного посадкового матеріалу для масового заліснення великих площ.

По-восьме, потребує удосконалення законодавча база, яка регулює правові відносини у цій сфері. Земельний і Лісовий кодекс та підзаконні акти повинні чітко регламентувати порядок передачі малопродуктивних земель сільськогосподарського призначення під заліснення, юридичну відповідальність власників земель за їх експлуатацію, аж до конфіскації у випадку непродуктивної ерозії, забрудненню, використанню не за призначенням.

Чи означає наявність перерахованих проблем, що заліснення малопродуктивних сільськогосподарських угідь в Україні є неможливим, або недоцільним? Навпаки, розкриття причин, які гальмують і неуможливають нині

заліснення низькопродуктивних та ерозійно небезпечних земель дає змогу намітити шляхи вирішення цієї проблеми.

Очевидно, доцільно із компетентних фахівців створити робочу групу, яка б підготувала доповідну записку для Кабінету міністрів, де було б аргументовано розкрито суть наявної проблеми і вказано шляхи її вирішення. Доречно було б розглянути це питання на Президії УААН та ЛАН, а, можливо, і Національної академії наук України та розробити і затвердити державну Програму заліснення малопродуктивних ерозійно небезпечних земель. Проблема складна, клопітка, носить міжвідомчий характер і вимагає для реалізації досить тривалого часу і значних коштів, але відволікання з вирішення ще більше її ускладнює, а економічні втрати при цьому лише зростають. Тому заочне обговорення у пресі є актуальним і може стати першим кроком до її вирішення.

Найбільш актуальними в контексті вирішення цієї проблеми, на нашу думку, є наступні завдання.

1. Терміновим і невідкладним завданням є інвентаризація наявних сільськогосподарських земель та їх кадастрова оцінка. За 15 років незалежності України для практичного вирішення цього питання майже нічого не зроблено. Мінагрополітики, Держкомзем, Держкомстат зацікавлені в отриманні об'єктивних даних, але на місцях такої зацікавленості, на жаль, немає. Існують реальні шляхи швидко і ефективно навести лад у цьому питанні шляхом космічного зондування та аерофотозйомки за допомогою цифрових камер та комп'ютерного аналізу отриманої інформації і зіставлення її зі звітністю, отриманою з місць. Що стосується кадастрової оцінки земель, та за основу можна було б узяти карти агрохімічного обстеження, отримані ще в 90-ті роки минулого століття і терміново, протягом року, за єдиною методикою провести експедиційне обстеження всіх земель силами науково-дослідних та вищих навчальних закладів на всій території України. При цьому агрохімічний аналіз зразків ґрунту слід було б провести у сертифікованих лабораторіях за однаковою методикою. Кошти на проведення цих робіт витрачені з бюджету, можна було б з часом відшкодувати, запропонувавши всім власникам заплатити за кадастрову оцінку землі, без якої її купівля і продаж, застава та оренда були б неможливі. Кожний власник паю може і повинен знати місце розташування його ділянки та показники родючості ґрунту.

2. Необхідно вирішити питання за якими критеріями для кожного конкретного регіону земля сільськогосподарського призначення виводиться з обігу і підлягає залісненню. Очевидно, що за основу слід брати родючість цієї землі, крутизну схилу, еродованість, тривалість перелогового стану, близькість до природних і штучних водойм, примикання до лісових ділянок, антропогенне забруднення та можливість рекультивації тощо. Власник такої земельної ділянки, яка за об'єктивними критеріями підлягає залісненню має бути зацікавлений у цьому процесі. Слід передбачити відшкодування, якщо земельна ділянка передається у держлісфонд, або для громадського рекреаційного використання, при цьому сума компенсації не повинна бути меншою, ніж середня вартість ціни за одиницю землі у певному регіоні. Напевно слід дозволити власникам лісів, зокрема й держлісгоспам, придбати такі землі. Якщо власник земельної ділянки, яка підлягає залісненню, не захоче передати її ін-

шим юридичним особам, то він зобов'язується у чітко визначені строки провести заліснення цієї ділянки згідно з проектною документацією і створити насадження, які відповідали б вимогам для цієї зони. Держава при цьому зобов'язується компенсувати витрати на створення насаджень та виплачувати певні суми на утримання цих насаджень. Досвід Євросоюзу довів ефективність такої практики. Ратифікація Україною Кіотського протоколу відкриває шлях до використання механізмів торгівлі вуглецевими кредитами і отримувати кошти від міжнародних організацій на відшкодування посадок лісу уже через 10-20 років його вирощування. Це деякою мірою сприятиме зайнятості і поповненню джерел існування для місцевого населення, особливо на Поліссі і в Карпатах, оскільки після розпаду сільськогосподарських підприємств і занепаду виробництва воно виживає за рахунок підсобного господарства, заробітчанства на чужих теренах, а іноді й браконьєрських рубок у лісах.

3. Слід у кожному районі відродити державну службу, яка б опікувалась, лісомеліоративними, рекреаційними та лісогосподарськими насадженнями на землях, виведених з сільськогосподарського обігу; укомплектувати цю службу кваліфікованими фахівцями і покласти на них не лише контролюючі, а й дорадницькі функції. Ця служба повинна готувати документи на розгляд місцевих органів влади про передачу державних земельних ділянок під заліснення, визначати виконавців робіт, затверджувати проекти заліснення територій усіх категорій власності, контролювати якість їх проведення та визначати об'єми державного відшкодування за виконані роботи. Проекти заліснення територій доречно було б погоджувати з обласними управліннями лісового господарства, або їх представництвами на місцях. Це дало б змогу здійснювати професійний контроль за якістю проектів та забезпечити державний контроль за якістю лісокультурних робіт.

4. Окремого вивчення вимагає питання – які і як слід створювати насадження на землях, виведених із сільськогосподарського користування. Зрозуміло, що у різних ґрунтово-кліматичних умовах створюватимуться властиві їм насадження, до того ж буде враховано як позитивний, так і негативний досвід, отриманий за останні 50-100 років створення лісових насаджень у різних регіонах України. Ефективність заліснення значною мірою залежатиме від родючості й вологості ґрунту, його механічного складу, тривалості й інтенсивності попереднього використання, підбору деревних порід для заліснення, своєчасності і якості виконання усіх лісокультурних робіт, включаючи захист від хвороб та шкідників.

5. Важливо при плануванні лісонасаджень враховувати його майбутнє призначення. При створенні лісопарків рекреаційного призначення слід широко використовувати інтродуковані види рослин та декоративні форми або-ригенних видів для інтродукційної оптимізації та підвищення декоративних якостей рекреаційних ландшафтів. Створення лісів господарського призначення вимагає сформулювати довговічні складні саморегульовані біоценози, де головна роль відводиться аборигенним породам, підібраним відповідно до типологічних умов місць зростання. Використання інтродукованих видів у таких лісах повинно бути виваженим і обґрунтованим. Лісові насадження за участю модрина європейської та японської, дуба червоного, горіха чорного,

сосни кримської у деяких регіонах, де вони довели свою ефективність, можуть бути розширені.

6. Реалізація програми заліснення малопродуктивних земель, виведених із сільськогосподарського використання, повинна включати створення насаджень для збору лікарської сировини з деревних порід таких цілющих видів, як гінкго дволопатекий, аралія манчжурська, еліутеракок колючий, лимонник китайський та ін.

У 2006 р. держава вперше виділила 25 млн грн на заліснення земель, вилучених із сільськогосподарського користування. Сума надто мала, щоб вирішити проблему, але і її використання потребує прозорого механізму розподілення і контролю за використанням коштів. Очевидно, що частину цієї суми слід було б використати на розробку відповідної державної програми та підготовку нормативних документів, без яких ефективного використання державних коштів очікувати нереально.

Література

1. **Ведмідь М.М.** Історія, сучасний стан та перспективи розвитку лісокультурної справи в Україні / М.М. Ведмідь, В.М. Мауер, Ф.М. Бровко та ін. // Науковий вісник НАУ : зб. наук. праць. – К. : НАУ. – 2004. – Вип. 70. – С. 9-19.

2. **Зібцев С.В.** Досвід реабілітації радіаційно забруднених земель шляхом їх заліснення для цілей нагромадження вуглецю / С.В. Зібцев, М.Ю. Попков, М.П. Савушник // Лісівництво України в контексті світових тенденцій розвитку лісового господарства : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. – Львів : РВВ НЛТУ України, 2006. – С. 155-158.

УДК 504.54.062 Доц. Я.В. Генік, канд. с.-г. наук – НЛТУ України, м. Львів

ПОРУШЕНІ ТЕРИТОРІЇ ЛЬВІВЩИНИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ФІТОМЕЛІОРАЦІЇ ТА РЕКУЛЬТИВАЦІЇ

Наведено площу порушених територій Львівщини та класифікацію адміністративних районів Львівської області за площею порушень ґрунтового покриву. Подано найбільш проблемні території у плані фітомеліоративних та рекультивацийних робіт. Охарактеризовано технологічний процес фітомеліорації і рекультивації порушених земель та вимоги до створення рослинного покриву на відновлених територіях.

Ключові слова: порушені території, фітомеліорація, рекультивація, технологічний процес, рослинність.

Assoc. prof. Ya. V. Henyk – NUFWT of Ukraine, L'viv

Damaged territories in Lviv region and ways of their fitomelioration and recultivation

Provided area of damaged territories in Lviv Region and classification of administrative districts in Lviv Region by the area of soil coverage damages. The most problematic territories in aspect of fitomelioration and recultivation work are provided. Technological process of fitomelioration and recultivation of damaged soils and requirements for creation of vegetation on repaired territories.

Keywords: damaged territories, fitomelioration, recultivation, technological process, vegetation.

Розвиток гірничо-видобувної промисловості, ведення інтенсивних геологорозвідувальних робіт та спорудження промислових об'єктів на території